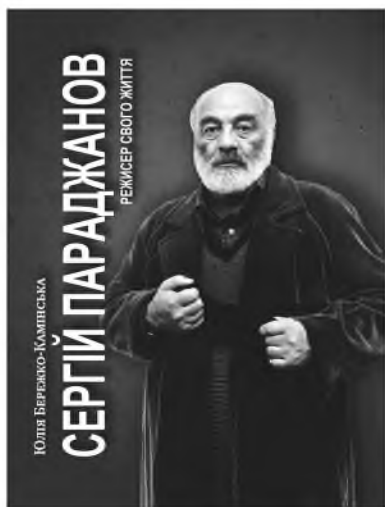

“Суміш”. З нетерпінням чекав прем’єру “Короля Ліра”. Тепер, коли вона відбулася і її побачили, сподіваюсь, і федорівці, чекаю на оцінку своєї роботи». Тут варто прокоментувати: є запис на платформі ютуб, де Богдан Ступка читає поезію Жака Превера «Ітах». Більшість глядачів вважають, що він працював над нею вже у київський період, але насправді читецьку програму Превера він підготував у березні 1969 р. Мав гарний літературний смак і займався сценічним словом, мав чимало читецьких програм зарубіжних та українських авторів.

Повертаючись до ролі Едмунда, нагадаємо інші схвальні відгуки. Світлана Веселка, підсумовуючи львівський період Богдана Ступки в оглядовій статті «Коли роль “вживається” в актора...», зауважила: «Едмунд в “Королі Лірі”, Треплев в “Чайці”, Дон Жуан в “Камінному господарі”, Чешков в “Людині зі сторони”, Дзуньо Шуян в “Човен читається”, Річард в “Річарді III”: з ім’ям Богдана Ступки

зв’язують появу нової барви в мистецькій палітрі заньківчан. <...> У Богдана Ступки повний комплекс “від’ємної чарівності”, чим він, до речі, абсолютно не пригнічений. “Від’ємна чарівність” – це тверезе ставлення до своїх персонажів, повна влада над ними. Ця суто художницька опосередкованість у поєднанні із досконалою для кожної вистави особною пластичною виразністю надає всім роботам Богдана Ступки вишуканого артистизму». Тогочасний завіт театру Богдан Завадка зауважив, що всі шекспірівські постанови заньківчан завершували певний етап в історії колективу. Відтак, спектакль «Король Лір» (1969 р.), так само як свого часу «Отелло» та «Гамлет», увінчалися досягненнями й окремих артистів, і театру в цілому. А вже наступного, 1970 року, театр очолить режисер Сергій Данченко. І цей час стане окремою славною сторінкою в історії національної сцени. Але то тема іншого спеціального дослідження.

Альбом-колаж до 100-ліття кінорежисера

«Сергій Параджанов. Режисер свого життя». Авторка-упорядниця Юлія Бережко-Камінська. Київ, «Саміт-книга», 2024.

Презентація цієї книги відбулася у грудні 2024-го року в столичному Будинку кіно. Й усі, хто йшов на імпрезу, могли бачити великий портрет Сергія Параджанова у панорамному вікні. Ні, то був не рекламний постер. Так закрили нещодавно розбите скло: оселя кінематографістів постраждала від уламків збитої російської ракети. Життя наше бентежне у рік 100-ліття Параджанова витворило символ, мало не середньовічний – співставний з тими, які фільмував сам він, наприклад, у «Легенді про Сурамську фортецю». Символ війни як антикультурного жайття. І митця, який загоє собою поранене суспільство.

Книга «Сергій Параджанов. Режисер свого життя» має оригінальний формат. Радше виглядає як альбом, а за змістом – як вагома збірка яскравих і винахідливих колажів, «парад атракціонів», як кіно на папері. Думаю, сам Параджанов тішився б тому результату, який досягла Юлія Бережко-Камінська. Ніби перед нами арт-бук, але ж виготовлений не тиражом 10-20 примірників, як зазвичай арт-буки ручної роботи, а таки 1500 шт. І книга розійдеться по бібліотеках нашої держави – завдяки Українському інституту книги, який спонсорував це видання.

Упорядниця і авторка багатьох текстів Юлія Бережко-Камінська провела інтерв’ю з людьми, які знали Параджанова. Й, окрім цього, підбрала цікаві маловідомі тексти про життя режисера, які були розсіяні у періодиці. Майже кожна сторінка книги виглядає як вітраж або мозаїка. Вигадливого дизайну малюнки, цікаві фотографії доповнюють тексти, де зустрінуть дещо невідоме навіть ті, хто багато років цікавиться Параджановим. Дізнаємося чимало про те, як співпрацювали і дружили з режисером його видатні колеги: Наталія Ужвій, Юрій Ілленко, Лариса Кадочникова, Давид Абашидзе, Софіко Чіаурелі.

Знайдемо у книзі інформацію про його фільми: художні, документальні та короткометражні, включно зі зробленими у співавторстві і незавершеними. На сучасний кшталт, є в книзі к’юар-коди, за якими можна смартфоном вийти на трансляції згаданих фільмів.

Давно не бачив такого цікавого й змістовного поєднання тексту й візуального наповнення. Плюс – маємо дисципліну поліграфічного виконання – все зроблено, сказати б, по-європейськи. Причому книга вийшла в рік, коли, здавалося б, не до книг. Коли ворожі ракети били по українських друкарнях і бібліотеках, по університетах, по пам’ятниках філософам і поетам. Наша культура цинічно й безжално атакована Росією – й які там ювілеї?.. Однак, пліч-о-пліч з бійцями наших збройних сил виявилися здатними надавати нам мотивацію для життя і спротиву небесні Тарас Шевченко, Леся Українка, Марія Приймаченко, Олександр Довженко, Сергій Параджанов, Леонід Биков...

Унікальність Параджанова, крім іншого, полягає в тім, що це – естет і народний митець в одній персоні. Він любив і добре знав оперу, балет, образотворче мистецтво. Про це – чимало фактів у книзі Ю. Бережко-Камінської. Наводяться цікаві й іноді кумедні випадки спілкування Параджанова з зірками кінематографа, такими як Федеріко Фелліні, Тоніно Гуерра, Марчелло Мастроянні, Андрій Тарковський. Тобто щодо естетства – нібито очевидно. Сергія Параджанова поважають як класика у всіх кіностолицях планети: у Ніцці й Венеції, у Берліні й Парижі, у Римі і в Голлівуді.

Ну, а народність його підтверджується не лише дружбою з Марією Приймаченко – всесвітньовідомою мисткинею саме народно-фольклорного напрямку, а й успіхом його найвідомішої, мабуть, стрічки за твором Михайла Коцюбинського про життя гуцулів «Тіні забутих предків», що є, без перебільшення, одним із шедеврів не лише європейського, а й світового кінематографа. А вже успіх її почався на протилежній півкулі: з нагороди на фестивалі в Аргентині.

Справді, Параджанов був режисером життя – й ставив у себе вдома чи навіть на вулицях Києва карколомні мізансцени, то комічні, то трагедійні. Людина-свято, який робив мистецтво з усього, навіть зі сміття на зоні, яке слугувало матеріалом його колажів. Але й життя виступало суворим режисером, а то й цензором для Параджанова. Чого варта лише доля його фільму «Саят-Нова» («Колір граната»). Радянська цензура зарубала цей фільм, тобто спочатку заборонила в прокаті, а потім дала перемонтувати Сергієві Юткевичу. Після нього «Колір граната» животів десь по закапелках кіноklubної мережі СРСР. Аж ось до 100-ліття С. Параджанова фільм узаявся відтворити у первозданному вигляді Мартін Скорсезе. Й ми побачили минулоріч поновлений Голлівудом «Колір граната» у кінотеатрах України. От вам і режисур життя: один відомий колега виступив прокурором, тоді як інший, значно успішніший і ушлявлений, – адвокатом, і домігся повного естетичного виправдання Сергія Параджанова.

Сергій Параджанов, услід за Олександром Довженком, Іваном Кавалерідзе та Ігорем Савченком, вважається кінорежисером із тонким національним чуттям. Як відомо, про ставлення до національного питання сам він висловився дотепно: «Я – грузинський вірменин, який сидів у російській тюрмі за український націоналізм». Звісно, тюрми, по яких він сидів, були на території УРСР. Але й вся Україна зі своїми тюрмами, як матрешка, відбувала ув'язнення у тій-таки «російській тюрмі» народів, так само як Вірменія і Грузія. Мабуть, Параджанов не був українським націоналістом у політичному сенсі, але мав чуття на національну складову у мистецтві, про яку б нація не йшла. Крім вірменської, грузинської й української

(найближчих йому за біографією), він також тонко розумів націю азербайджанську, курдську... А в СРСР мала бути одна нація – радянська, тобто російська з червоними зірками.

Сергій Параджанов – це митець, з яким не нудно. Він і досі хоробро суперечить канонам і шаблонам: політичним, національним, інтернаціональним, буржуазним, соціалістичним... Нонконформіст у житті, мистецтві і навіть на зоні. І навпаки – він резонує із тими, хто небайдужий до його фільмів чи колажів.

Кажуть: кожен, хто любить, має пройти шляхом Христа – Бога любові. Думка ніби дискусійна, але ж... Комуністи за любов до мистецтва, до краси буття – потягли Параджанова на Голгофу, по суті, вкортити йому віку через болячки, що роз'ятрилися по тюрмах. Я був знайомий з дружиною режисера Світланою Іванівною Щербатюк, серце якої він зумів підкорити, коли та була ще студенткою. Вона намагалася бути поруч з Параджановим, навіть офіційно розлучившись: і в залах суду, і коли він сидів по тюрмах, і коли хворів – по лікарнях, і коли доживав у батьківському старому будинку під горою Мтацмінда у Тбілісі. Як мені видавалося, у них було велике кохання – проти якого, втім, повставав і світ, і час, і обставини, й люди. Й навіть ганебна кримінальна стаття, яку «пришили» Параджанову, притягнувши лжесвідків (один з них вкортити собі віку) і яка розкручувалася зусиллями аж самих глави КГБ СРСР Андропова і кремлівського гауляйтера Щербицького (про що теж розповідається у книзі), – не змогла відштовхнути Світлану від чоловіка.

У Києві восени 2013-го року анонсували прем'єру фільму про Параджанова режисерів Олени Фетісової та Сержа Аведікяна. У кінотеатрі «Україна» – аншлаг. Я не зміг купити квитка, стояв на сходах і намагався вполювати у когось. Лишалося п'ять хвилин до сеансу... Аж ось поспішає Світлана Іванівна. Вона здивувалась, побачивши мене на вулиці перед дверима. Зрозумівши, в чому проблема, миттєво віддала мені своє іменне запрошення, «А Ви ж як?..» – спитав я. «Ну, а як можуть мене не пустити до Сергія?» Вона залишалася вірною його пам'яті, й у книжці «Сергій Параджанов. Режисер свого життя» ми зустрінемо багато фактів і подробиць їхнього спільного життя – романтичних, курйозних, але й гірких і трагічних також. Кожен з нас, зрештою, режисер свого життя. Але здебільшого ми – режисери невмілі, недолугі, нецікаві, банальні, залежні від кон'юнктури і грошей. Сергій Параджанов був яскравим, задеркуватим, непередбачуваним режисером – кінематографа і свого життя також. І книжка до його 100-ліття вийшла теж яскравою, непересічною і змістовною.

Ігор Кручик

В Японії видали антологію про українське кіно

Японське видавництво Publib випустило антологію «Українське кіно: повний путівник», повідомило посольство України в Японії. Автор – Юджі Каджіяма. У книзі – базові відомості про кіно, кадри й афіші фільмів, які зняті на українських кіно студіях або українськими режисерами від доби німого кіно й до сьогодні. В антології також можна прочитати про найкращі

фільми, зокрема про такі як «Земля» Олександра Довженка; «Людина з кіноапаратом» Дзиги Вертова; «Тіні забутих предків» Сергія Параджанова; «Криниця для спраглих» Юрія Іллєнка; «Камінний хрест» Леоніда Осики; «Пропаала грамота» Бориса Івченка; «Астенічний синдром» Кіри Муратової; «Люксембург, Люксембург» Антоніо Лукіча. Це перше видання японською мовою, присвячене українському кіно як явищу культури. У

посольстві зазначили, що за останні два роки в Японії випустили десятки нових книг про історію й культуру нашої країни.

Відкрито меморіальну дошку Василю Стусу

У Святошинському районі Києва відкрили меморіальну дошку поету та дисиденту Василю Стусу. В будинку по вулиці Чорнобильська, 13а, він мешкав з родиною 9 місяців – з серпня 1979-го по тра-